

Motion till riksdagen 2025/26:2488

av **Jesper Skalberg Karlsson (M)**

Stärkt äganderätt

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att stärka äganderätten i lagar och förordningar och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Äganderätten, det vill säga rätten att förfoga över frukten av sitt arbete och den egendom man lagligen förvärvat, är en av de mest grundläggande friheterna i ett civilt samhälle. Människans ursprungliga tillstånd var inte överflöd utan knapphet. Innan handel, specialisering och kunskapsöverföring blev möjliga levde människor i vad som närmast kan beskrivas som absolut fattigdom. Vårt välstånd är inte naturgivet; det är resultatet av otaliga handlingar, uppfinningar och samarbeten genom århundraden. I dag står vi på tidigare generationers axlar och förvaltar – och utvecklar – en värld där idéer, arbete och kapital kan omvandlas till nya värden.

I de första samhällena avgjordes tillgång till resurser ofta av rå makt. Utan rättsstat och förutsägbara regler var det den starkaste som bestämde, och våldskapitalet gav företräde framför förtjänsten. Den ordningen var inte bara omoralisk; den var också improduktiv. Med rättsstatens framväxt växte också förståelsen för rättigheter som inte beviljas av staten utan erkänns av den – negativa fri- och rättigheter. Rätten till liv, rätten till egendom och rätten att söka sin lycka är sådana rättigheter. De kräver inte insats från tredje man, men de kräver att staten skyddar individen mot intrång och överträdelser.

Rättsfilosofiskt kan man beskriva det så här: varje människa äger sin tid och sin arbetsförmåga. Ur detta följer att hon äger frukten av sitt arbete – det värde som uppstår när tid, kunskap och ansträngning omsätts i något nytt. Först när sådana ”frukter” skapats kan samhället över huvud taget ställa frågor om hur de bör användas: ska de få tillhöra skaparen, eller ska de omfördelas för ett antaget större bästa? Äganderätten ger här en normerande utgångspunkt. Den är inte absolut, men den ska vara stark.

Inskränkningar måste vara lagbundna, proportionerliga och förenade med rimlig och förutsägbar ersättning.

Äganderätten är också ett incitament. Människor engagerar sig, tar risker och investerar därför att de kan räkna med att själva få del av utfallet. Tänk på den som planterar ett träd för framtida virke. Under årens lopp ger trädet skugga och skönhet åt många, men det är trädplanterarens beräkning – tid och arbete i dag för en bättre morgondag – som gör att trädet över huvud taget finns. Om andra, när tiden är mogen, får diktera villkoren för när eller om trädet får fällas, undergrävs inte bara hennes rätt utan också incitamentet att plantera nästa träd. På samma sätt uppstår företag, arbetstillfällen och innovationer när människor i eget och andras intresse går samman, bär risk och förädlar idéer. Marknadernas kraft ligger just i att tusentals enskilda beslut, utan central styrning, kanaliserar kapital och kompetens dit där de antas göra störst nytta.

Sveriges utveckling bär vittne om detta. Genom reformer som laga skifte frigjordes produktionskraft på landsbygden. 1800-talets liberaliseringar – med näringsfrihet, frihandel och finansiella reformer – skapade en ordning där arbete, sparande och företagande kunde växlas till högre produktivitet och stigande levnadsstandard. Svenskt stål, trä och senare avancerad industri hittade marknader långt utanför landets gränser. Skatteintäkter från växande verksamheter möjliggjorde i sin tur investeringar i infrastruktur och utbildning. Vi lämnade Fattigsverige genom att arbeta oss ur det – och äganderätten var central för den resan.

I svensk rätt kommer detta till uttryck genom egendomsskyddet i 2 kap. 15 § regeringsformen och Europakonventionens första tilläggsprotokoll artikel 1. Bestämmelserna skyddar inte enbart mot direkta expropriationer, utan även mot rådighetsinskränkningar som i praktiken tömmer egendom på värde. Skyddet fordrar rättssäkerhet, förutsägbarhet och proportionalitet – och att intrång, när de är nödvändiga, ersätts på ett sätt som motsvarar den skada den enskilde lider.

Trots detta har äganderätten under senare år stegvis urholkats. Det handlar inte om en enskild lag eller ett enskilt beslut, utan om en samlad tyngd av detaljreglering, utdragna och oförutsägbara tillståndsprocesser, samt rådighetsinskränkningar där kompensationen är otillräcklig eller otydlig. Företag och privatpersoner möter processer som tar år i stället för månader; kommuners planeringsbeslut kan i praktiken förlora verkan genom parallella prövningar; investeringar i bostäder, energi och industri skjuts upp eller ställs in därför att regelverken är oklara och besluten inkonsekventa. Detta drabbar inte bara den enskilde vars livsprojekt försenas eller faller – det drabbar Sverige genom utebliven produktion, svagare konkurrenskraft och långsammare klimatomställning.

Att värna äganderätten är inte att avvisa legitima allmänintressen. Miljöskydd, säkerhet, kulturmiljöer och infrastruktur kräver ibland inskränkningar i enskildas rådighet. Men just därför måste principerna vara tydliga: lagstöd, nödvändighet, proportionalitet, förutsägbarhet och skälig ersättning. När dessa principer följs stärks legitimiteten i besluten och viljan att investera består. När de åsidosätts försvagas rättsstatens trovärdighet.

Moderaternas samhällsidé är enkel: frihet under ansvar. Den som skapar värden ska ha rätten att skörda dem – och där samhället begränsar rätten ska det ske rättssäkert och med respekt för den enskilde.

Sverige blev ett rikt land genom att frigöra den skaparkraft som uppstår när människor litar på att rättsstatens löften gäller i praktiken, inte bara på papperet. Med ett tydligt, starkt och förutsägbart egendomsskydd kan vi åter växla upp investeringar, stärka vår konkurrenskraft och klara den dubbla utmaningen av säkerhet och klimat-

omställning. Äganderätten är inte ett särintresse; den är ett allmänintresse – för friheten, utvecklingen och hela Sveriges framtid.

Äganderätten är inte bara en idé i en lagtext, utan ett löfte som måste gälla i vardagen. När människor vet att de kan förfoga över det de äger – bruka, utveckla och överlåta utan godtycke – uppstår tillit. Den tilliten är grunden för att våga plantera, bygga och investera; för att ta risker, skapa arbetstillfällen och höja produktiviteten. Därför måste varje inskränkning vara lagbunden, nödvändig och proportionerlig, och när intrång krävs ska ersättningen vara tydlig och skälig. Rättssäkra och snabba prövningar, enhetliga ersättningsregler och respekt för kommunalt självstyre frigör bostäder, energi och industriell förnyelse. Med ett robust egendomsskydd växlar vi upp klimatomställning och konkurrenskraft; utan det stannar investeringar, innovation och förtroende.

Om vi ska ha underbara dagar framför oss behöver vi som land hitta tillbaka till det. Till ett Sverige som inte mäter sitt egenvärde utifrån procentmål som sätts upp på någon myndighet, utan hittar sin självbild och vision hos alla de människor som brukar, skapar och förvaltar i vårt land. Hos dem som vet vad mod, entreprenörskap och arbete faktiskt betyder. Hos dem som ser potential där andra bara ser en plätt gräs. Detta bör ges regeringen till känna.

Jesper Skalberg Karlsson (M)